

31.08.2024 r.

dr hab. Anna Barwińska-Małajowicz prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Społecznych
Instytut Ekonomii i Finansów
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów

Recenzja pracy doktorskiej

Pani mgr Marta Łakomy-Zinowik

nt. „Partnerstwo publiczno – prywatne w realizacji przedsięwzięć sektora edukacji w Polsce”
napisanej pod kierunkiem naukowym
dr. hab. Tomasza Bernata, prof. US

FORMALNE I PRAWNE PODSTAWY WYKONANIA RECENZJI

Formalną podstawę opracowania niniejszej recenzji stanowi pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego, dr. hab. Stanisława Hońko, prof. US z dnia 10 lipca 2024 roku, a w zakresie merytorycznym Ustawa z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789).

Mając na uwadze kryteria ustawowe przy ocenie rozprawy doktorskiej mgr Marty Łakomy-Zinowik przyjęte zostały przeze mnie następujące kryteria:

1. dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy,
2. metodyczna strona pracy (poprawność sformułowania celu i hipotez badawczych oraz zastosowania metod badawczych),
3. konstrukcja pracy i jej treść merytoryczna,
4. formalna strony rozprawy i wykorzystane źródła.

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Autorka podjęła w rozprawie aktualną i interesującą tematykę, dotyczącą realizacji przedsięwzięć w formule partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) w sektorze edukacji w Polsce. Partnerstwo publiczno-prywatne jest modelem współpracy między sektorami

publicznym i prywatnym, który zyskuje na znaczeniu w wielu krajach na całym świecie, w tym również w Polsce. Wzrost zainteresowania tą formą realizacji projektów jest odpowiedzią na rosnące zapotrzebowanie na efektywne zarządzanie zasobami publicznymi oraz na konieczność realizacji inwestycji w warunkach ograniczeń budżetowych. Szczególnie w sektorze edukacji, który wymaga ciągłego doskonalenia infrastruktury oraz dostosowywania się do dynamicznie zmieniających się potrzeb społecznych i technologicznych, w sytuacji gdy tradycyjne modele finansowania często okazują się niewystarczające, PPP może stanowić atrakcyjną alternatywę. Zastosowanie PPP w sektorze edukacji w Polsce jest zagadnieniem relatywnie nowym, jednak już teraz dostrzega się jego znaczący potencjał. W krajach zachodnich, jak np. w Wielkiej Brytanii czy Niemczech, PPP w edukacji jest szeroko stosowane, zatem praktyki i osiągnięcia tych krajów mogą stanowić cenną bazę doświadczeń dla Polski. W tym kontekście badania w zakresie podjętej problematyki mają istotne znaczenie zarówno dla teorii, jak i praktyki funkcjonowania sektora publicznego. Pozwalają na rozwijanie teorii dotyczących współpracy publiczno-prywatnej, zarządzania projektami oraz finansowania publicznego. Z kolei praktyczne implikacje wyników badań mogą być cenne dla decydentów na różnych szczeblach podejmowania decyzji, którzy stoją przed wyzwaniem efektywnego zarządzania zasobami edukacyjnymi. W kontekście dynamicznie zmieniającego się otoczenia prawnego, ekonomicznego i społecznego w Polsce, zrozumienie mechanizmów funkcjonowania PPP w edukacji może przyczynić się do lepszego wykorzystania potencjału tej formy współpracy.

W związku z powyższym wybór problematyki badawczej oraz tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej uważam za trafny i uzasadniony. Badania w tym zakresie mogą dostarczyć cennych wniosków, przyczyniających się do rozwoju polskiego systemu edukacyjnego oraz poprawy efektywności zarządzania publicznego. Wobec rosnącego zapotrzebowania na nowoczesne i efektywne rozwiązania w sektorze publicznym, problematyka ta zasługuje na pogłębione analizy i dalsze badania.

Konkluzja cząstkowa: Wybór problematyki badawczej podjętej w rozprawie doktorskiej uważam za ambitny, aktualny i uzasadniony. W mojej opinii rozprawa wychodzi naprzeciw oczekiwaniom nauki i praktyki, wpisując się dobrze w dyskusję naukową nad aktualnym i ważnym kierunkiem badawczym.

2. Metodyczna strona pracy

Doktorantka opracowała odrębny rozdział poświęcony metodycznej stronie pracy (rozdział czwarty), w którym szczegółowo przedstawiła metodykę badań własnych oraz

organizację prac badawczych. Scharakteryzowała podjętą problematykę, zidentyfikowała lukę badawczą i sformułowała szczegółowe pytania badawcze. Zaprezentowała główny cel badań oraz postawiła główną hipotezę badawczą wraz z pięcioma hipotezami pomocniczymi. Opisała próbę badawczą, jak również przedstawiła schemat przyjętego postępowania badawczego wraz z zastosowanymi metodami, technikami i narzędziami badawczymi. Wyodrębnienie tego rozdziału zdecydowanie poprawiło przejrzystość pracy od strony metodycznej.

Zasadniczym celem pracy jest ocena ekonomicznych i prawnych uwarunkowań współpracy sektora publicznego z prywatnym w zakresie realizacji przedsięwzięć w sektorze edukacji w Polsce (s. 130). Cel główny sformułowano w sposób jasny i klarowny, dający wyobrażenie o tym co stanowi przedmiot rozprawy doktorskiej. Autorka nie określiła celów szczegółowych.

Doktorantka sformułowała główną hipotezę badawczą oraz pięć hipotez pomocniczych:

Główna hipoteza badawcza:	
HG:	Występuje zależność między poziomem zadłużenia, a skłonnością jednostek samorządu terytorialnego (JST) do realizacji zadań w sektorze edukacji w formie partnerstwa publiczno-prywatnego (s. 130).
Hipotezy pomocnicze:	
H1:	Ograniczenia budżetowe jednostek samorządu terytorialnego związane są z skłonnością do realizacji przedsięwzięć w formie PPP w sektorze edukacji (s. 130).
H2:	Administracyjna forma organizacyjna jednostek samorządu terytorialnego związana jest ze skłonnością do realizacji przedsięwzięć w formie PPP w sektorze edukacji (s. 130).
H3:	Ocena stanu oświaty przez JST w Polsce związana jest z skłonnością do realizacji przedsięwzięć w formie PPP w sektorze edukacji (s. 130).
H4:	Realizacja zadań w sektorze edukacji w formule PPP osiąga rezultaty oczekiwane przez stronę publiczną (s. 130).
H5:	Mimo powszechnej znajomości formuły PPP, większość JST nie bierze pod uwagę realizacji inwestycji w sposób inny niż standardowe zamówienie oparte o finanse publiczne (s. 131).

Hipotezy badawcze mają formę stwierdzeń i posiadają podstawowe cechy, którym hipotezy badawcze powinny odpowiadać, w szczególności adekwatność do problemu badawczego. Wynikają logicznie z zakresu przedmiotowego pracy.

Moją uwagę zwróciło użycie zarówno w hipotezie głównej, jak i trzech pierwszych hipotezach pomocniczych (H1, H2, H3) określenia „skłonność”. W kontekście badań naukowych formułowanie hipotez badawczych jest kluczowym, ale i stosunkowo trudnym zadaniem, które wymaga precyzyjnych sformułowań, niepozostawiających żadnych

wątpliwości co do ich treści, a jednocześnie umożliwiających ich jednoznaczną weryfikację. Mając powyższe na względzie, jeśli „skłonność” należy – jak się wydaje – do kluczowych pojęć w wymienionych wyżej trzech hipotezach, warto było zadbać o dokładne zdefiniowanie tego pojęcia, jak również określenie, w jaki sposób skłonność ta będzie mierzona. Pomogłoby to w lepszym zrozumieniu intencji badawczych a jednocześnie ułatwiłoby interpretację wyników badań. Doktorantka nie definiuje wprost tego pojęcia, z treści pracy można wywnioskować, że traktuje je jako swego rodzaju deklarację czy otwartość JST do realizacji przedsięwzięć w formie PPP. Język naukowy powinien być precyzyjny. Brak precyzji na etapie formułowania hipotez rodzi również problemy co do ich sprawdzalności.

W przyjętym postępowaniu badawczym Doktorantka zastosowała podejście ilościowe i jakościowe, badając rzeczywistość różnymi metodami i w różnych kontekstach, co można uważać za podejście bardziej kompleksowe, zwiększające walory poznawcze i rzetelność wnioskowania. Szczegółowo scharakteryzowała dobór próby badawczej (podrozdział 4.4.). Dobór próby został dostosowany do zamierzenia badawczego, specyfiki prac badawczych oraz wyznaczonego kontekstu badań. Rozdział poświęcony metodyce badań własnych w $\frac{3}{4}$ swojej objętości zawiera szczegółowy opis przyjętej procedury badawczej, zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych. Autorka szczegółowo scharakteryzowała przyjęty schemat postępowania badawczego, przypisując do każdego z jego etapów adekwatne czynności badawcze, stosowne metody i techniki oraz narzędzia badawcze. Metody i techniki opisała poprawnie, opisała szczegółowo, wykazując się ich dobrą znajomością. Autorka w sposób staranny i precyzyjny opisała również narzędzia badawcze wykorzystane w pracy, w tym kwestionariusze ankiet. Szczegółowa charakterystyka postępowania badawczego, wraz z jego graficznym odzwierciedleniem, obejmująca układ oraz logikę poszczególnych etapów badawczych, świadczy o jej wysokiej dbałości o metodologiczną poprawność badań.

Zaprezentowane przez Autorkę podejście badawcze nie tylko podkreśla Jej staranność w planowaniu i realizacji procesu badawczego, ale również zapewnia przejrzystość oraz spójność całej pracy. Dzięki graficznemu przedstawieniu etapów badawczych, czytelnik ma możliwość lepszego zrozumienia przyjętego procesu badawczego. Tego rodzaju podejście odzwierciedla również zdolność Autorki do systematycznego i logicznego prowadzenia badań, co jest istotne dla wiarygodności i rzetelności uzyskanych wyników. Staranna organizacja poszczególnych etapów badawczych oraz konsekwentne stosowanie przyjętej procedury badawczej świadczą o rozumieniu badanych zagadnień i umiejętności skutecznej realizacji prac badawczych. To z kolei przyczynia się do uzyskania spójnych i wartościowych rezultatów,

które wzbogacają podjętą tematykę oraz przyczyniają się do rozwoju wiedzy z zakresu PPP jako sposobu realizacji zadań publicznych.

W trakcie oceny rozprawy zauważyłam, że Autorka nie uwzględniła przeprowadzenia badań pilotażowych. Warto podkreślić, że przeprowadzenie takiego etapu mogłoby dodatkowo zwiększyć pewność co do skuteczności zastosowanych narzędzi badawczych. Uwzględnienie badań pilotażowych pozwoliłoby na wcześniejsze wykrycie potencjalnych trudności i lepsze dostosowanie metod, co mogłoby jeszcze bardziej podnieść jakość i wiarygodność wyników badań.

Konkluzja cząstkowa: Pomimo zgłoszonych uwag ogólna ocena tej części dysertacji jest pozytywna. Doktorantka wykazała się umiejętnością poprawnego budowania i stosowania warsztatu badawczego.

3. Konstrukcja pracy i jej treść merytoryczna

Wartość rozprawy naukowej zależy od wielu elementów składowych, m.in.: umiejętności uzasadnienia wyboru tematu i sformułowania problemu badawczego, trafności i jednoznaczności celów i stawianych hipotez badawczych, właściwego doboru metod badawczych, merytorycznie i metodycznie prawidłowego oraz zrozumiałego sposobu prezentacji i krytycznej analizy otrzymanych wyników, połączonej z umiejętnością ich interpretacji na tle literatury przedmiotu, a w końcu od jasności i prawidłowości wnioskowania. Wymienione powyżej elementy dysertacji oceniam ogólnie pozytywnie, choć w mojej opinii nie są wolne od pewnych słabości i niedociągnięć. Poniżej przedstawiam pogłębioną ocenę merytoryczną, będącą rozszerzeniem i dopełnieniem powyższej uwagi.

Recenzowana rozprawa składa się z sześciu rozdziałów oraz wszystkich formalnie wymaganych elementów składowych rozpraw naukowych, wymienionych przez mnie szczegółowo w punkcie 4 niniejszej recenzji.

Rozprawa doktorska mgr Marty Łakomy-Zinowik cechuje się transparentną i logiczną konstrukcją, dostosowaną do tematu i celu pracy. Układ rozprawy – dostosowany do zakresu problemowego – oparty został na porządku: teoria, metoda, empiria. Podział treści jest zasadniczo prawidłowy, choć dość nierównomierny. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów są w gruncie rzeczy trafne, z niewielkimi wyjątkami, przykładowo w tytule podrozdziału 1.7. warto było rozważyć zastąpienie określenia „udane” bardziej adekwatnym terminem (np. efektywne/skuteczne), co lepiej odpowiadałoby naukowemu charakterowi pracy i precyzyjniej oddało istotę omawianych zagadnień. Zawartość rozdziałów została właściwie zaprojektowana,

ich treść stanowi odzwierciedlenie przyjętej procedury badawczej. Rozważania i analizy przedstawione w kolejnych rozdziałach stanowią przemyślaną i spójną całość, wynikającą z założonej sekwencji analiz teoretycznych i empirycznych. Należy podkreślić, że Doktorantka wykazała się dobrą znajomością podjętej problematyki, umiejętnością prowadzenia poprawnego wywodu naukowego oraz zdolnością do jasnego i logicznego prezentowania wyników badań. Ważnym niedociągnięciem jest jednak w mojej opinii brak syntetycznego podsumowania każdego rozdziału, zawierającego cząstkowe wnioski i konkluzje wynikające z analiz przeprowadzonych w danym rozdziale.

W poszczególnych rozdziałach dysertacji Autorka przechodzi w zasadzie stopniowo od rozważań ogólnych o charakterze teoretycznym do szczegółowych empirycznych ustaleń. Rozdziały empiryczne, prezentujące analizę wyników badań własnych, poprzedzone zostały charakterystyką wykorzystanej metodyki badawczej, przy czym w mojej opinii przeniesienie rozdziału metodycznego na pozycję trzeciego rozdziału mogłoby być bardziej korzystne dla klarowności i struktury pracy.

Rozprawę otwiera Wstęp, w którym Doktorantka przedstawiła istotę partnerstwa publiczno-prywatnego, nawiązała do wykorzystywania formuły PPP w krajach Unii Europejskiej, poświęcając szczególną uwagę współfinansowaniu zadań edukacyjnych z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego w Polsce. Wskazała lukę badawczą, identyfikując obszary, w których brak jest pogłębionych badań i analiz oraz kompleksowych opracowań w zakresie implementacji i stosowania tego modelu współpracy w sektorze edukacji w Polsce. Poświęciła jednak niewiele uwagi konkretnym zamierzeniom badawczym, a metodyka badań nie została zasygnalizowana. Dodatkowo cel, który w tej wstępnej części pracy został przedstawiony jako cel dysertacji, jest sformułowany w sposób nieco szerszy niż główny cel badań zrealizowanych na potrzeby pracy, sformułowany w rozdziale metodycznym. Taka niespójność osłabia w pewnej mierze klarowność całej pracy.

W rozdziale pierwszym Autorka przybliżyła w sposób syntetyczny istotę i historię publiczno-prywatnej kooperacji, stosowane modele realizacji inwestycji, korzyści, bariery i perspektywy rozwoju rynku PPP w Polsce. Słabą stroną tej części jest stosunkowo wąskie wyjaśnienie kluczowego dla podjętej problematyki badawczej pojęcia partnerstwa publiczno-prywatnego. Szersze omówienie tej kategorii pojęciowej oraz głębsze osadzenie problemu w dorobku światowej literatury przedmiotu przyczyniłoby się w mojej opinii do pełniejszego zrozumienia i pogłębionej interpretacji analizowanych zagadnień. Przegląd literatury związanej z wyjaśnieniem tej kategorii pojęciowej jest stosunkowo skromny, co może wpływać na powierzchowną kontekstualizację wyników badawczych.

Znaczną część rozdziału drugiego (blisko 3/4 jego objętości) Autorka poświęciła szczegółowemu opisowi i analizie regulacji ekonomicznych oraz prawnych partnerstwa publiczno-prywatnego w Unii Europejskiej, w tym w Polsce. W moim przekonaniu rozdział ten zyskałby na wartości merytorycznej, gdyby podrozdział 2.4, który obecnie liczy tylko niepełne trzy strony, został rozszerzony o bogatszy przegląd przykładów realizacji inwestycji w sektorze edukacji we współpracy sektora publicznego z prywatnym w wybranych krajach Europy Zachodniej, traktując je jako wzorce dobrych praktyk. Takie rozszerzenie rozdziału pozwoliłoby na pełniejszą ocenę skuteczności i efektywności współpracy sektora publicznego i prywatnego, a jednocześnie mogłoby stanowić cenny wkład w dyskusję nad możliwościami adaptacji tych rozwiązań w Polsce.

Rozdział trzeci, charakteryzujący się stosunkowo niewielką objętością, koncentruje się na przedstawieniu sektora edukacji w Polsce, zarówno z perspektywy jego rozwoju oraz zmian strukturalnych wynikających z kolejnych reform systemu oświaty, jak również w kontekście analizy źródeł finansowania, obejmujących środki z budżetu państwa oraz pozabudżetowe zasoby finansowe. W rozdziale tym dokonano również ogólnego przeglądu inwestycji zrealizowanych przy udziale środków z funduszy Unii Europejskiej.

Kolejna część rozprawy, tj. rozdział czwarty, ma charakter metodyczny. Szczegółowe uwagi dotyczące strony metodycznej rozprawy zamieszczone zostały we wcześniejszej części recenzji (pkt. 2 Metodyczna strona pracy). Warto tylko jeszcze w tym miejscu podkreślić, że Doktorantka przyjęła rozwiązanie, w ramach którego zidentyfikowała lukę badawczą (s. 8), proponując jednocześnie rozwiązanie przyczyniające się do jej zapełnienia.

W ostatniej części dysertacji, o charakterze empirycznym, Doktorantka zaprezentowała analizę wyników badań własnych. Piąty rozdział odnosi się do wyników badań ilościowych, których analiza została podporządkowana weryfikacji postawionych hipotez badawczych. Należy zaznaczyć, że do analizy zgromadzonego materiału empirycznego Doktorantka wykorzystwała różne metody statystyczne (opisane szczegółowo w rozdziale metodycznym). Przyjęta procedura analityczno-badawcza umożliwiła Doktorantce weryfikację postawionych hipotez badawczych oraz sformułowanie wniosków.

Rozczłonkowanie głównej hipotezy badawczej na hipotezy cząstkowe jest zabiegiem słusznym, umożliwia bowiem bardziej precyzyjne zaplanowanie badań, sprzyja trafniejszemu dostosowaniu i opracowaniu narzędzi badawczych, jak również chroni przed pominięciem ważnych aspektów procesu badawczego bądź podejmowaniem obszarów niezwiązanych ściśle z przedmiotem badań. Autorka nie precyzuje jednak jasno relacji między hipotezą główną a wszystkimi hipotezami pomocniczymi, co skutkuje pewnym brakiem klarowności

w podejściu badawczym. W efekcie, w mojej opinii, weryfikacja tylko części hipotez pomocniczych (H1, H3, H4) jest ściśle powiązana z hipotezą główną. W związku z tym, warto było rozważyć bardziej integralne włączenie wszystkich hipotez pomocniczych (a przede wszystkim H2 i H5) w nurt hipotezy głównej, co mogłoby przyczynić się do większej spójności i przejrzystości analizy.

Warto jednocześnie zauważyć, że Doktorantka trafnie zauważa (s. 162), że dla ukazania znaczenia sektora oświaty z perspektywy wydatków budżetowych należy zestawić informacje uzyskane przy pomocy kwestionariusza ankietowego z danymi finansowymi pochodzącymi ze źródeł wtórnych, które zostały omówione w rozdziale trzecim. Warto było szerzej rozwinąć ten wątek, bowiem jego nieco powierzchowne potraktowanie ogranicza moim zdaniem użyteczność analizy w kontekście formułowania wniosków.

Rozdział szósty dysertacji, poprzez analizę studiów przypadku dotyczących przedsięwzięć realizowanych w sektorze edukacji w Polsce, stanowi istotną i bardzo interesującą empiryczną część pracy. Zaprezentowanie dość szczegółowej analizy konkretnych przypadków ułatwia identyfikację dobrych praktyk oraz umożliwia ocenę skuteczności różnych modeli współpracy publiczno-prywatnej w kontekście edukacyjnym. Tym samym, rozdział ten nie tylko pogłębia zrozumienie praktycznych implikacji omawianych zjawisk, ale także wzbogaca badanie o element krytycznej refleksji nad złożonością i specyfiką krajowego sektora edukacji. Dla podniesienia wartości merytorycznej rozdziału warto było rozważyć pogłębienie analizy przykładów realizacji zadań publicznych w świadczeniu usług i budowaniu infrastruktury edukacyjnej w formule PPP poddając jeszcze bardziej wnikliwej analizie możliwości, bariery i ograniczenia oraz efekty wynikające z zastosowania tej formuły w różnych warunkach i kontekstach, co umożliwiłoby uzyskanie bardziej kompleksowego obrazu procesów decyzyjnych oraz mechanizmów współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi a prywatnymi w sektorze edukacji w Polsce. Taka pogłębiona analiza pozwoliłaby również na identyfikację kluczowych czynników wpływających na sukces bądź niepowodzenie projektów PPP, umożliwiając tym samym lepsze zrozumienie, w jakich sytuacjach oraz przy jakich uwarunkowaniach formuła ta może przynosić optymalne rezultaty. W efekcie, mogłoby to stanowić cenną podstawę do sformułowania rekomendacji praktycznych, wspierających efektywniejsze wdrażanie i zarządzanie projektami w ramach PPP. Zakładam jednak, że w dużym stopniu to ograniczenia objętościowe pracy uniemożliwiły bardziej szczegółowe rozwinięcie zasygnalizowanych wyżej wątków.

Część końcową dysertacji (*Wnioski końcowe*), w której Doktorantka ustosunkowała się do realizacji celu i weryfikacji hipotez badawczych, oceniam w zasadzie pozytywnie. Uwagi

odnoszące się do osiągnięcia celu badawczego oraz wyników weryfikacji postawionych hipotez badawczych zostały omówione szczegółowo i w sposób jasny, tworząc niemal całą część końcową dysertacji. Jedynie nieco ponad jedna strona tej sekcji została poświęcona innym zagadnieniom, takim jak dość syntetycznie ujęte wnioski, ograniczenia badawcze oraz kierunki dalszych badań. Poszerzenie wniosków oraz sformułowanie praktycznych implikacji wynikających ze zrealizowanego procesu badawczego wraz z propozycją ich wykorzystania (choćby częściowego) w polityce lub działaniach operacyjnych stosownych podmiotów zdecydowanie podniosłyby wartość aplikacyjną rozprawy.

Na pozytywną ocenę zasługuje fakt, że Autorka trafnie i jasno scharakteryzowała ograniczenia napotkane w trakcie badań. Doktorantka jest świadoma przykładowo ograniczeń wynikających z wielkości analizowanej próby badawczej (s.226-227). We *Wnioskach końcowych* zwraca uwagę na konieczność pozyskania danych od reprezentatywnej próby badawczej JST w kolejnych etapach badań, co umożliwiłoby uogólnienie wniosków. Nie mniej jednak już na tym etapie badań za celowe uznaję rozbudowanie możliwych rekomendacji.

Autorka wskazała na możliwość wdrożenia uzyskanych wyników oraz nakreśliła kierunki dalszych badań nad podjętą problematyką (s. 226-227). Zarysowanie przyszłych kierunków badawczych dobrze świadczy o dojrzałości naukowej Doktorantki i zdolności poszerzania horyzontów badawczych.

Podsumowując, w świetle przeprowadzonej analizy i oceny rozprawy doktorskiej uznaję, że do najważniejszych osiągnięć Doktorantki oraz walorów recenzowanej rozprawy należy zaliczyć:

1. trafny wybór tematyki badawczej w kontekście jej znaczenia poznawczego, aktualności oraz praktycznej przydatności,
2. dobre rozpoznanie badanego problemu, poparte studiami literatury przedmiotu, starannie scharakteryzowanym warsztatem metod badawczych, a przede wszystkim badaniami własnymi (część badawcza charakteryzuje się dużą wartością poznawczą i bez wątpienia stanowi wartość dodaną rozprawy doktorskiej),
3. ogólne walory poznawcze i aplikacyjne recenzowanej rozprawy.

Doktorantka zaprojektowała realizację złożonego zagadnienia badawczego, przeprowadziła niezbędne badania i opracowała ich rezultaty, zatem wykazała samodzielność i dojrzałość w radzeniu sobie ze złożonymi zagadnieniami badawczymi (teoretycznymi i praktycznymi), potwierdzając tym samym posiadanie kompetencji do samodzielnego

prowadzenia aktywności badawczej i rozwiązywania problemów praktycznych. Pewnego doskonalenia wymaga jednak w mojej opinii umiejętność wyodrębniania przez Doktorantkę wniosków i rekomendacji.

Autorka wykazała się dobrą znajomością podjętej tematyki badawczej, która nie należy w Polsce do tych obszarów badawczych, które są poddawane częstej eksploracji w kontekście naukowym. Przeprowadzone prace badawcze umożliwiły osiągnięcie celu rozprawy, weryfikację postawionych hipotez badawczych.

Zamieszczone powyżej sugestie i uwagi (również te krytyczne) mają częściowo charakter dyskusyjny i nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę rozprawy jako całości. Mają one, w moim zamyśle, być pomocne w dalszych pracach badawczych Doktorantki. Wskazane niedociągnięcia nie umniejszają wartości merytorycznej pracy – przewaga wartości poznawczych pozwala na jej pozytywną ocenę.

Konkluzja cząstkowa: Konstrukcja pracy i jej treść merytoryczna zasługują w mojej opinii na pozytywną ocenę, a przedstawione powyżej uwagi nie umniejszają jej wartości merytorycznej.

4. Formalna strona pracy i wykorzystane źródła

W strukturze rozprawy, która w całości liczy 262 strony, wyróżniona została część wprowadzająca, sześć rozdziałów głównych (wraz z podrozdziałami) oraz część zatytułowana Wnioski końcowe, podsumowująca analizy i rozważania przedstawione w pracy. Do egzemplarza pracy dołączono dwa załączniki (kwestionariusze ankiet wykorzystane w trakcie przeprowadzonych badań). Do pracy załączono również streszczenie w języku angielskim. Rozprawa zawiera ilustracje graficzne (28 wykresów, 30 tabel i 8 rysunków) oraz dość obszerną bibliografię, przy znacznym udziale pozycji w języku angielskim (wykaz obejmuje 226 pozycji, łącznie ze źródłami internetowymi). Wykaz pozycji literaturowych stanowi jedną ciągłą listę, bez rozdzielenia na kategorie (np. pozycje zwarte, artykuły naukowe, źródła internetowe etc.). Wydzielono jedynie akty prawne, wyróżniając regulacje polskie (32 pozycje) oraz unijne (22 pozycje). Dobór tematyczny literatury oceniam pozytywnie, choć w wyniku krytycznej analizy piśmiennictwa nasuwa się pytanie o potrzebę sięgnięcia do starszych pozycji, tj. wydanych przed rokiem 2000. Warto zauważyć, że opracowanie przez Doktorantkę stosunkowo dużej liczby źródeł informacji wymagało bez wątpienia znacznego nakładu pracy.

Przyjęty układ pracy można uznać za prawidłowy, ale nie optymalny, ze względu na dysproporcje występujące pomiędzy rozdziałami w zakresie ich objętości czy liczby

podrozdziałów (przykładowo rozdział pierwszy liczy aż siedem podrozdziałów, podczas gdy rozdział trzeci liczy ich zaledwie dwa). Ponadto w rozdziałach trzecim, piątym i szóstym wprowadzone zostały dodatkowo podrozdziały poziomu trzeciego - punkty w podrozdziałach.

Rozprawa została napisana jasnym i komunikatywnym językiem, a styl pracy przyjęty przez Autorkę odpowiada wymogom redakcyjnym tego typu opracowań. Autorka prowadzi logiczny i przemyślany wywód, co sprawia, że czytelnik nie ma problemu z odbiorem całości.

Od strony edytorskiej została starannie przygotowana, aczkolwiek, jak w każdym dłuższym tekście, można w niej znaleźć pewne niezręczności językowe, które nie wpływają na wartość merytoryczną rozprawy i nie zaburzają odbioru treści, a zatem nie rzutują na całokształt oceny recenzowanej pracy.

Z obowiązku recenzyjnego poniżej wymieniam te, które zwróciły moją szczególną uwagę:

- w przypadku niektórych wykresów można zaobserwować niepotrzebne powtórzenia jednostek, w których przedstawiono dane; jednostki te są widoczne zarówno w tytule wykresu, jak i w samym polu wykresu, co może prowadzić do zbędnej redundancji i wpływać na czytelność prezentowanych informacji (np. wykresy 8, 18);
- w rozdziale 5.5.3.1. (s.162-163) stwierdzono nieścisłość w zakresie przywoływania w trakcie analizy odpowiednich numerów wykresów. Doktorantka powołuje się na wykresy oznaczone numerami 15 i 16, podczas gdy z treści analizy wynika, że właściwe odwołania dotyczą wykresów o numerach 12 i 13. Tego rodzaju niezgodności mogą wprowadzać czytelnika w błąd i utrudniać właściwe zrozumienie przedstawionych analiz;
- jeżeli tabele zajmują więcej niż jedną stronę, wypada na kolejnych stronach powtórzyć numer i tytuł tabeli dodając na końcu „cd.” oraz tzw. główkę tabeli (tytuły kolumn) (zob. tabela 9);
- niejednakowy zapis tej samej pozycji w przypisie i Bibliografii (zob. przypis nr 60 oraz pozycja nr 55 w Bibliografii);
- technika zapisu przypisów, ogólnie rzecz biorąc, jest poprawna, jednak można dostrzec pewne niedociągnięcia, np. w stosowaniu skrótów takich jak *ibidem* (przypisy 59, 60) oraz *op. cit.* (przypisy 125, 129), czy brak daty dostępu przy części źródeł internetowych (np. s. 113, 150, 170, 192); w przypisach Autorka stosuje inicjały imion autorów, natomiast w jednym przypadku podaje pełne imię (przypis nr 295);

- w zamieszczonym na końcu rozprawy wykazie pozycji literaturowych zauważalne są drobne nieprawidłowości w prezentacji pozycji bibliograficznych, w szczególności w dwóch przypadkach zamiast standardowego układu nazwisk autorów poprzedzających inicjały imion, zastosowano odwrotną kolejność – najpierw podano inicjały imion, a następnie nazwiska autorów (poz. 172, 173); brak roku wydania (poz. 57 i 167);
- występuje niezgodność między numerem strony w spisie treści a rzeczywistym numerem strony początkowej rozdziału 4; w spisie treści numer strony rozpoczęcia rozdziału 4 jest oznaczony jako s. 128, a w treści pracy rozdział ten zaczyna się na s. 129;
- potknięcia gramatyczne (np. *Analiza tych danym ma na celu (...)*, s. 176);
- niewielkie usterki edycyjne – polegające przykładowo na braku konsekwencji w stosowaniu całym tekście pracy jednakowych wcięć akapitowych; ponadto w trakcie formatowania tekstu Autorka przyjęła m.in. opcję pogrubienia wybranych treści, przy czym w mojej opinii pogrubione zostały zdecydowanie zbyt duże fragmenty, co nie wpływa korzystnie na całokształt odbioru treści. Warto zawsze starannie przemyśleć, które fragmenty rzeczywiście wymagają takiego wyróżnienia. Pogrubienie powinno być stosowane selektywnie, aby wyróżnić kluczowe informacje i ułatwić czytelnikowi ich odnalezienie. Pogrubienie całych akapitów lub dużych partii tekstu (s. 22, 179, 197) może utrudniać zrozumienie treści; dodatkowo w treści podrozdziału 1.5. Autorka wprowadziła kolejne wyróżnienia, które zostały zapisane pochyłą czcionką lub pogrubioną pochyłą czcionką.

Powyższe spostrzeżenia, o charakterze częściowo dyskusyjnym, są rezultatem subiektywnej refleksji recenzenta wynikającej z lektury rozprawy. Należy jednocześnie podkreślić, że nie umniejszają one wartości merytorycznej całej pracy.

Konkluzja cząstkowa:

Pomimo wskazanych powyżej niedociągnięć formalno-redakcyjną stronę rozprawy, strukturę pracy oraz wykorzystaną literaturę przedmiotu oceniam pozytywnie.

KONKLUZJA KOŃCOWA

Przedstawioną do recenzji rozprawę doktorską oceniam **pozytywnie**. Ma charakter naukowy i jest wartościowym opracowaniem. Prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną

Doktorantki w dyscyplinie ekonomia (obecnie: ekonomia i finanse), zwłaszcza w zakresie problematyki podjętej w dysertacji, jak również umiejętność samodzielnego prowadzenia przez nią pracy naukowej, w tym samodzielność analityczno-badawczą. Autorka podjęła istotną z punktu widzenia poznawczego problematykę badawczą, wskazując lukę poznawczą oraz prezentując oryginalne rozwiązanie nakreślonego problemu badawczego.

Biorąc pod uwagę wysoką wartość naukową, poznawczą i aplikacyjną rozprawy doktorskiej ja, niżej podpisana stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pani mgr **Marty Łakomy-Zinowik** spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789) i wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie pani mgr **Marty Łakomy-Zinowik** do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

31.08.2024 r.
data sporządzenia recenzji

Anna Barwińska-Małajowicz
podpis recenzenta

